

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

בית דגן : כ"ג סיון תשס"ט
15 יוני 2009

תכנית לפיתוח בר קיימא במשרד החקלאות ופיתוח הכפר

סיכום ועדת היגוי מס' 2 / 3.6.2009

השתתפו:

איציק בן דוד – סמנכ"ל סחר חוץ נועם מוזס – מנהל תחום חקלאות ימית מרים פרוינד – מנהלת השירות להגנת הצומח ד"ר משה חיימוביץ – מנהל הש. הוטרינרים ענת לוינגרט – מנהלת תחום שירות השדה עו"ד ערן אטינגר – היועץ המשפטי פרופ' יצחק שפיגל – מ. מינהל המחקר החקלאי שמחה יודוביץ – מנהלת מינהלת ההשקעות צבי הרמן – מנהל "סינדקו" רותי פרום אריכא – סגנית מנהל הרשות לתכנון תניב רופא – סגנית מנהל הרשות לתכנון יאיר ליטביץ – מנהל תחום כלכלת סביבה וחקלאות בת קיימא	שי דותן – הרשות לתכנון חגית ברנר – הרשות לתכנון עמיר אנטלר – מנהל מחוז צפון צפניה שאולקר – מנהל מחוז השפלה וההר ד"ר נתי גלבוע – מנהל מחוז העמקים שרה אייל – מנהלת מחוז המרכז שלמה ישראל – סגן מנהל מחוז מרכז יואב מורג – מנהל מחוז הנגב תמי שאולקר – סגנית מנהל מחוז הנגב חיים צבן, לירון אמדור, שאול צבן – "צנובר"
---	--

בישיבת ועדת ההיגוי השנייה לתכנית פיתוח בר קיימא למשרד החקלאות הועלו הנושאים הבאים:

- **ממצאים מרכזיים מדו"ח מצב קיים** – הוצגו במסגרת המצגת על ידי לירון אמדור.
- **מגיבים: תניב רופא, ערן אטינגר, רותי פרום אריכא** – הסיכום מפרט את התייחסות המגיבים והתייחסויות המשתתפים.
- **סיכום מטרות התכנית** – הוצג במסגרת המצגת.
- **מיפוי המטרות לאור דו"ח מצב קיים** – הוצגו במסגרת המצגת.
- **היערכות לקראת הרחבת המטרות וגיבוש היעדים** – הוצגו במסגרת המצגת.
- **דיווח מנציבות האו"ם לפיתוח בר קיימא על ידי רותי פרום אריכא** – דו"ח הביקור חולק למשתתפים ונשמע על רקע מצגת.

מהלך הדיון:

דברי המגיבים לדו"ח מצב קיים

תניב רופא

- שמירה על חקלאות מתקדמת והמשך פיתוחה מחייב יצירת זיקה לחקלאות, לא רק ל- 1.6% מהאוכלוסייה העוסקים ביצור החקלאי, אלא לכל 100% מהאזרחים.
- תוכנית לחקלאות בת קיימא בישראל מחייבת את המשרד לחרוט על דגלו שהוא מחויב לפיתוח החקלאות ולא דווקא לחקלאים. רק אם ניצר סינרגיה בין הסקטור העירוני והחקלאי, נוכל נשמור על המוטיבציה של כלל הציבור לפתח את החקלאות. אם נתבדל, החקלאות תהיה עסק רק של החקלאים, וזו עלולה להיכחד בהעדר תמיכה ציבורית רחבה.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

- הסיבות לכך שהחקלאות היא של כולם היא :
 - החקלאים מייצרים מוצרים, והציבור צורך אותם.
 - הציבור מייצר גורמי יצור (קולחין, בוצה), והחקלאים צורכים אותם.
 - החקלאים מייצרים ריאות ירוקות, והציבור הכללי נהנה מהם.
 - אין סיבה מהותית להתבדלות.
 - השינויים המשמעותיים שהתרחשו בתקופה האחרונה – הסכם המים והסכם עובדים זרים, העבירו את החקלאות ממצב של קונפליקט מתמשך עם יתר הסקטורים למצב של הסכמה. מצב זה מאפשר לחקלאות לייצר תכנון ארוך טווח וליתר הסקטורים להתקרב אליה ולהזדהות עם הצורך בחקלאות בישראל.
 - הקונפליקטים שהיו במים ובעו"ז גררו סקטורים נרחבים לכפירה בצורך בחקלאות ולדרישה ש"לא נייצא מים" והצהרה כמו "משבר המים נגרם בגלל סבסוד מחיר המים לחקלאות" ועוד. קונפליקטים אלו רק דרדרו את החקלאות ולא עזרו בפיתוחה.
 - החקלאות בעלת ערך נופי, סביבתי, חינוכי, מורשתי, כלכלי ועוד. ההתייחסות המצומצמת אל החקלאות כאל ענף כלכלי והניסיון לשמר את המתפרנסים ממנה בלבד, אינה מפתחת את החקלאות אלא מבדלת אותה מסקטורים אחרים. האוכלוסייה צריכה להיות חשופה לכל השירותים הנרחבים שהחקלאות מקנה – "חקלאות מולטי-פונקציונלית", חקלאות רב - תפקודית.
 - התיירות הכפרית הינה שגריר בעל ערך רב של החקלאות בסקטור העירוני. זו ההזדמנות לחשוף בפניהם את יתרונותיה, חשיבותה וסגולותיה של החקלאות.
- אני חושבת שיש להתקדם באופן הבא :
- במסגרת תוכנית פיתוח בר קיימא יש מקום לשיתוף ציבור גם של הסקטור העירוני, ועל כן מומלץ לבצע סקר רחב היקף בין כל שדרות האוכלוסייה בדבר הציפיות מהחקלאות וכיצד יש לשמרה ולפתחה בעתיד.
 - יש לשלב בעבודת הצוות את דוברות המשרד ביתר אינטנסיביות, על מנת שכשיבשילו הדיונים ניתן יהיה לחשוף את הנושא לציבור הרחב.
 - בכל סוגיה יש לבחון את האינטרס הציבורי הכללי ולא רק את החקלאי, על מנת שלא לייצר קונפליקטים עם סקטורים האחרים.
 - הדגשת החקלאות כ"מולטיפונקציונלית" לצורך העמקת הזיקה של הציבור הרחב לפעילויות החקלאיות השונות.

מדינת ישראל משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר אגף תכנון כפרי אזורי

עו"ד ערן אטינגר

דו"ח מצב קיים חושף את הצורך הדחוף בקביעת אסטרטגיה כללית חדשה לחקלאות ולמשרד החקלאות. במסגרת זאת המשרד יהיה גורם מוביל ויעדכן את מטרותיו, את החזון ואת קהל היעד שלו. היום מתחייב עדכון של התפיסות הישנות שראו רק בחקלאים את מושא הטיפול.

תפישת הסיוע צריכה להתעדכן, נדרש למפות את התמיכות במשרד וצריך לבחון איך הן נותנות ביטוי לאסטרטגיה החדשה: לחקלאות על תרומותיה החיצוניות.

האתגר הוא מה קורה ברגע שיש התנגשות אינטרסים בין החקלאים לבין הכלל. לדוגמא נושא הארסן כפי שעלה מדו"ח מבקר המדינה האחרון. תהליך קבלת ההחלטות אסור שיפול לקונפליקט בין שני האינטרסים.

בהיבט הממשלתי אנו נתפסים כ"לוביסטים" בתוך הממשלה. זה מחליש מאוד את העמדות שאנו באים להציג.

בהתייחס לתהליך של הכנת התכנית. זהו ההליך האסטרטגי היחיד במשרד החקלאות ופיתוח הכפר ולפיכך יש לו חשיבות רבה מאוד.

רותי פרום אריכא

שיתוף ציבור – אנחנו עדיין פועלים מתוך ראייה פנים ארגונית. מתוך התהליך של הכנת התכנית אנחנו צריכים לפתח תהליך שיתוף ציבור של כלל הציבור.

שקיפות – צריך לעלות על דרך חדשה בנושא זה. למשל, בהיבט של המידע – יש מקום להרחבת החשיפה של המידע באופן שנשתף יותר את הציבור וגם את משרדי הממשלה האחרים.

שוק סיטוני – נושא חשוב שחיוני לקדם כחלק מאסטרטגיה לפיתוח בר קיימא.

תכניות אזוריות לפיתוח בר קיימא – כיום ישנו תהליך במשותף עם מרכז המועצות האזוריות שאין לו אח ורע בכל העולם – תכניות אזוריות לפיתוח בר קיימא. המועצות האזוריות השכילו להבין שכדי לשמור על השטחים המוניציפאליים שלהם צריך לצאת מתוך האינטרסים הצרים ולחשוב על טובת הכלל.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

תגובות נוספות

צבי הרמן

אין ספק שההסתכלות צריכה להיות כוללנית ולא סקטוריאלית. חייבים להסתכל בנוסף בפרספקטיבה הבינלאומית. אפילו במדינות המתפתחות רואים את החקלאות בראיה כוללת ולא סקטוריאלית. אנחנו לא מודעים עד כמה המערכת הבינלאומית תשפיע עלינו ותתערב אם אנחנו לא נתאים את עצמנו לעקרונות פיתוח בר קיימא.

חיים צבן

רוצה לחזק את הצעתה של תניב. כיום לא לוקחים בחשבון את החקלאות וכשמתייחסים לה זה בעיקר לצד השלילי של החקלאות. מוכרחים לחזק את מעמד החקלאות אל מול כלל הציבור.

איציק בן דוד

מסכים לכל שנאמר עד כה. בגרף הרב שנתי יש לנו הזדמנות לציין את החקלאות כספק תוצרת חקלאית טרייה. יש מגמה של שמירה על הסקטור החקלאי מסיבה זאת ומסיבות ציבוריות נוספות.

צפניה שאולקר

המסר שערך מעביר לגבי הצורך לייצג את החקלאות ולא דווקא את החקלאים חשוב ביותר. לגבי סטנדרטים המשרד צריך להחליט על איכות התוצרת המקומית, לאו דווקא מבחינת היופי, ולקבוע בהקדם על אילו חומרי הדברה יש מקום לוותר.

יואב מורג

מצטרף למסר הכללי. יש כיום עוינות בציבור כלפי החקלאות. צריך להתמקד גם בנושא של פיתוח הכפר. הלחצים מגיעים מהשטח עצמו. השטח מבקש פיצוי על שימור שטחים פתוחים.

שמחה יודוביץ

משרד החקלאות צריך להיות משוכנע שהחקלאות הוא עיסוק אטרקטיבי כדי להביא לכך שצעירים יכנסו לתחום.

צבי הרמן

הדגש צריך להיות על כניסה לניהול חקלאי ולא לעבודה חקלאית פשוטה, בכל העולם מתבססת על עובדים לא מקומיים. בדרום קוריאה הוקמה אוניברסיטה שמטרתה להחזיר צעירים לחקלאות.

מרים פרוינד

צריך לערוך פילוח ענפי עבור איזה ענפים אפשר לעשות חיזוק תדמיתי.

שמחה יודוביץ

מטע שמתאים לנוף הוא אחר לגמרי ממשטח שמטרתו ייצור כלכלי, צריך לחשוב עליו אחרת, לא כלכלית אלא נופית.

מדינת ישראל משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר אגף תכנון כפרי אזורי

רותי פרום אריכא

המהלך של מפת אזורי העדיפות הלאומית החדשה הינו צעד ראשון בכיוון הנכון של שילוב הערכים האקולוגיים במערכת קבלת החלטות. הרשות לתכנון החלה בהכנת על פרמטרים אקולוגיים בחקלאות כהשלמה להליך זה.

במסגרת ועדת המנכלים לפיתוח בר קיימא ישנו מהלך של הכנת תכנית לאומית למגוון ביולוגי, ומשרד החקלאות נדרש להשתתף בזה. פנייה להשתתף בצוותי העבודה תופנה בהמשך.

דיווח מנציבות האו"ם לפיתוח בר קיימא CSD-17

דו"ח מפורט נמסר למשתתפים.

נקודות מהמצגת בדגש על מסרים רלוונטיים גם לנו:

פיתוח בר קיימא בארץ ובעולם

- הסוגיות שאיתן מתמודד המגזר הכפרי בישראל דומות לאלו שקיימות בעולם: משבר כלכלי, עליית המחירים, קושי בקבלת זכויות על הקרקע, פריפריה, תשתיות הנדרשות לשיקום, דור צעיר/המשך וכד'.
- המסר של ההדדיות בין החקלאות ופיתוח הכפר חשוב – חקלאות רב תפקודית ומקיימת יכולה להתקיים בשילוב עם פיתוח מקיים של המרחב הכפרי על שלושת מרכיביו – חברה, כלכלה וסביבה.

חקלאות

- ועידת יוהנסבורג כבר הגדירה את תפקיד החקלאות במגמה להפחית בחצי את רמת העוני והרעב עד שנת 2015. הזנחת החקלאות מובילה למשבר המזון העולמי כיום ויש לה השלכות כבדות על הורדת מפלס העוני בעולם בעתיד ועל רמת הביטחון באספקת מזון. צריך לשאוף להעלאת היעילות וכושר היצור החקלאי בעקרונות פיתוח בר קיימא.
- המגמה היורדת של התמיכה הציבורית בחקלאות צריכה להשתנות. וצריך להגביר את מעורבות הסקטור הפרטי. מודגש תפקיד הנשים בחקלאות ומקיימת ובבטיחות המזון.
- החקלאות העולמית צריכה להתמודד עם משבר האקלים, בעוד שקיים לחץ על החקלאות לספק גם גידולי אנרגיה.
- החקלאות מרחיבה את הגדרתה מעבר לאספקת סיבים ומזון, יצוא תוצרת ואבטחת פרנסת הסקטור הכפרי והיא כוללת היום ניהול של תהליכים אקולוגיים ואספקת שירותים סביבתיים.

פיתוח כפרי

- מדיניות לפיתוח הכפר צריכה לעבור לשלב היישום בשימוש בידע מסורתי וקהילתי. הפעולות צריכות להיות משותפות לממשלות, לגופים בינ"ל, ושאינם ממשלתיים ע"י מתן אפשרות וגישה למים, ולשירותים סניטאריים. ניצול היכולות של האוכלוסייה באמצעות חינוך, פיתוח מיומנויות, שימוש במידע ובטכנולוגיות תקשורתיות חשובים לשמירת ההישגים של תכניות הפיתוח.

מדינת ישראל משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר אגף תכנון כפרי אזורי

- השקעה בפיתוח המרחב הכפרי בכלל ושיקום תשתיות בפרט תדרוש הסטת תקציבים ממקורות ציבוריים ופרטיים על מנת לפצות על הפערים שנוצרו בשני העשורים האחרונים.

קרקע

- ניהול בר קיימא של משאבי הקרקע עשוי להפיק יתרונות ברמה המקומית והגלובלית, עשוי להגדיל פוריות הקרקע לטווח הארוך כמו גם לפעול לשימור מערכות אקולוגיות, עוזר להתמודד עם משבר האקלים ומונע שחיקה שלה קרקע.
- ניהול בר קיימא דורש הכרה במשמעויות התרבותיות והמנהליות של הקרקע. לא די במדיניות, תוכניות וכלים, צריך לעבוד על הכול באופן אינטגרטיבי.

משבר המזון / המשבר הכלכלי

- משבר המזון גרם לסניקה במחירי התוצרת החקלאית מבלי שהחקלאים, בעיקר במדינות המתפתחות, ייהנו משגשוג כלכלי. המשבר הכלכלי מחריף את הבעיה. השקעות שבוצעו בתחום החקלאי יורדות לטמיון וגוררות את המגזר החקלאי לקיפאון.
- אוכלוסיית העולם צפויה להגיע ל-9 מיליארד נפש בשנת 2050. רובה תהיה עירונית וזאת בשינוי מהתפתחות האוכלוסייה בעבר בעיקר בכפר. המטרה הינה לאפשר יצור מזון בהתאם לתחזית הזו. הנתונים מראים שהיום מסי' הרעבים הולך וגדל, בעיקר באפריקה. לכן אפריקה נמצאת במרכז הדיון בניסיון לסגור את הפער בינה לבין שאר העולם.

המחסור במים

- כ-70% מצריכת המים בעולם מופנית לחקלאות. כל ניסיון לצמצם את הפעילות החקלאית בגלל מצוקת מים יעמוד בסתירה למשבר המזון ולצורך לספק מזון לאוכלוסייה הגדלה בעולם.
- המחסור במים דורש התייעלות והשקעה בפיתוח מקורות מים חלופיים באמצעות השבה, מחזור, התפלה וכד'.
- הפער בין מדינות מפותחות למתפתחות מתבטא גם בנושא המים. אפריקה למשל משתמשת רק ב-4% ממקורות המים שלה. אין במדינות אפריקה מערכות לאספקת מים לאזורים שאינם צמודים למקורות המים ואין מערכות לאגירת מי גשמים או מי שיטפונות, על אף שפע המים במקורות הטבעיים.

קהילה כפרית חיונית

- תמיכה בחוות משפחתיות קטנות אשר משולבות בכלכלה המקומית, הן בתור יצרנים והן בתור צרכנים של מוצרים ושירותים מקומיים. זאת מתוך התפיסה כי החוות המשפחתיות חשובות לשמירה על הכלכלה המקומית, ולמורשת המקום.
- למשקים קטנים יש יתרון בייצור התועלות הנוספות של החקלאות, בשל הגמישות של כח העבודה המשפחתי, היכולת לגוון את מקורות הפרנסה, ולפתח בקלות יחסית ייצור של מוצרי נישה, פניה לשווקים מקומיים וקשר ישיר לצרכנים.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

- כאשר הממשל מעוניין לפתח את הרב-תפקודיות של החקלאות, רצוי להעדיף ולעודד את המשקים הקטנים.
 - בחוות קטנות רבות החקלאים עוסקים בחקלאות מתוך עניין אישי ולא דווקא כפרנסה מרכזית. חלק מה"חקלאים במשרה חלקית" מממנים את הפעילות החקלאית באמצעות מקורות הכנסה אחרים.
- טביעת כף רגל אקולוגית...הערות ישראל בטקסט**
- מים – בפרק החקלאות הוספנו סעיף העוסק בפיתוח מקורות מים חליפיים ופיתוח אמצעים לחיסכון ויעילות בצריכת המים.
 - שיתוף הציבור – פיתוח הכפר צריך להיעשות בשיתוף ציבור החקלאים בקבלת ההחלטות, במיוחד נשים, צעירים וילידים.
 - ניהול שימושי הקרקע – יש לקדם מערכות לניהול מיטבי של שימושי הקרקע כדי לתמוך בפיתוח מקורות תעסוקה משלימים לחקלאות.
 - חקלאות רב תפקודית – ביקשנו להדגיש את תרומת החקלאות לסביבה ולחברה בנוסף לתפקידה ביצור מזון וסיבים. הצעתנו נתקלה בהתנגדות ב-EU ואוסטרליה על אף תמיכה ממקסיקו ומשוויץ. הטקסט הסופי איננו מציין מפורשות את החקלאות הרב תפקודית אך מפזר לאורכו את תפקידי החקלאות לסוגיהם.

ומה הלאה?

1. ישיבת ועדת ההיגוי השלישית נקבעה ל-16.9.2009 בשעה 12:00 – 14:00. אנא רשמו ביומנכם.
2. ועדת ההיגוי הבאה תתקיים בהשתתפות שר החקלאות ופיתוח הכפר, מר שלום שמחון ובהשתתפות מנכ"ל המשרד מר יוסי ישי.
3. בזמן הקרוב יועבר לכל שדרות המשרד שאלון המפרט את מטרות התכנית. אנו מבקשים מכל אחד להתייחס ליעדים שיוצגו ולצרף יעדים אופרטיביים נוספים תחת המטרות כפי שיוצגו. היעדים יסייעו בקביעת פעולות המשרד בשנים הקרובות. אנו מבקשים להתייחס בהקדם לשאלון שיועבר אליכם. את השאלון יש להעביר חזרה במייל או בכל דרך אחרת לרענן אמויאל מהרשות לתכנון.

רשם: אמויאל רענן
מנהל תחום תכנון
מרכז התכנית

העתק:

שלום שמחון – שר החקלאות ופיתוח הכפר
יוסי ישי – מנכ"ל ומנהל הרשות לתכנון
עליזה כהן – יועצת בכירה לשר החקלאות ופיתוח הכפר
חברי ועדת ההיגוי – מופץ במייל
מנחם זלוצקי – המשרד להגנת הסביבה